

Spennende om poteten

Marianne Berg

Den fantastiske poteten – en kulturhistorie

Stamsund: Orkana forlag, 2021

415 s.

ISBN 978-82-8104-476-0

Michael 2022; 19: 300–1.

Poteter har alltid gjort inntrykk på meg. Vi lærte i historietimene om *potetprestene* som langt på vei innførte poteten i Norge på 1700-tallet og reddet mange fra å sulte i hjel, særlig i nødsår. Poteten hjalp oss også under andre verdenskrig. Og som barn tjente vi penger på å plukke poteter i *potetferien*. Poteter kan som kjent brukes til alt, men som lege må man f.eks. fortelle overvektige diabetespasienter at bruk av poteter bør begrenses. Etter ris, korn og mais er poteter verdens viktigste matplante. Arkeologer har funnet forløpere til villpotetknoller som kan være over 10 000 år gamle. Det finnes over 4000 forskjellige sorter, og den kan vokse opptil 4000 meter over havet.

Marianne Berg, som er utdannet agronom, har fulgt poteten som kulturplante, fra en fjern fortid i Perus fjell, til nåtidens lekre restaurantretter. Boken er omfangsrik og faktisk spennende. Forfatteren har selv besøkt potetdyrkere og forskningslaboratorier i mange land.

Poteter ble først gang skriftlig omtalt i 1539 av en spansk geistlig i en rapport til den spanske kongen om hvilke matvarer inkaene brukte. Det er uklart når poteten kom til Europa. Sir Francis Drake (1540–1596) har fått

æren av å ha innført den i 1580-årene, men gamle klosterbrev viser at poteten ble dyrket og brukt både som mat og blomst i Italia og Spania før dette. De første beskrivelser av poteter i Europa finnes i gamle papirer på Kanariøyene. I 1567 ble poteter eksportert fra Gran Canaria til Belgia og i 1574 fra Tenerife til Frankrike. Til Norge kom poteten ifølge muntlig overlevering til Vinger i Hedmark med en svensk kramkar først i 1733. Skriftlig beskrivelse av potetdyrking i Norge fikk vi et par tiår senere.

Forfatteren beskriver hvordan potetdyrking innvirker på historien. Utover på 1700- og 1800-tallet ble potetdyrking stadig mer populært i Europa og befolkningen økte. Men i 1844–45 begynte det store tørråteangrepet, med varme og fuktighet som varte i flere år. Dette gikk særlig ut over Irland, hvor mange døde av sult. Det bidro også til den store utvandringen fra Irland til USA. En million irer emigrerte til USA i denne perioden.

Verdens befolkning øker raskt. Det er derfor viktig at vi tar vare på gode matplanter. Forbruket av poteter som del av middagsmåltidet i Norge har gått betydelig ned siden 1970-årene, men til gjengjeld har industrielt bearbeidet bruk av potet tiltatt, f.eks. potetchips. Spritproduksjon har stor økonomisk betydning.

Også i Norge eksperimenteres det med nye sorter for å finne frem til slag som forbrukerne liker, som egner seg til chips osv. Graminor på Bjørke forsøksgård utenfor Hamar har store områder til eksperimentering med nye sorter, krysninger for å få frem spesielle egenskaper.

Boken har mange sider og er svært detaljert. Noen av detaljene kunne nok vært sløyfet. Men det er mange gode historier også. Det er fine illustrasjoner og gode noter, men et skikkelig sakregister mangler. Boken anbefales, men det nytter ikke å lese hele på en gang. Bruk den som oppslagsbok.

Ingegerd Frøyshov Larsen
ifro-lar@online.no

Ingegerd Frøyshov Larsen er pensjonert overlege ved Lovisenberg Diakonale Sykehus i Oslo.